

ськості за діяльністю відповідальних осіб.

Україна, як і більшість пострадянських держав, у спадщину від попереднього режиму отримала ідеологічно забарвлені методи державного управління, у тому числі й у сфері взаємодії зі ЗМІ. Перетворення, здійснені після здобуття незалежності, ще не забезпечили у повній мірі бажаних демократичних змін в медіа-сфері України. На жаль, в українському суспільстві, з одного боку, є загальні політико-правові гарантії свободи слова, а з іншого зберігається підґрунтя виникнення проблем у взаєминах влади та ЗМІ.

Останнім часом відбуваються певні зміни в інформаційному просторі країни, проте використання ЗМІ як інструменту пропаганди ще залишається одним з підходів органів державної влади до взаємовідносин з мас-медіа, що не відповідає демократичним принципам. Неefективність співпраці влади із ЗМІ зумовлена також недостатнім рівнем професіоналізму працівників підрозділів взаємодії зі ЗМІ в органах державної влади та відсутністю чітких науково-методичних підходів, які б базувалися на концепції інформаційної взаємодії в умовах формування вільного ринку ЗМІ.

Надалі логічним буде проаналізувати законодавче поле у сфері взаємодії органів державної влади й ЗМІ, що почало формуватися із здобуттям Україною незалежності.

Конституція України створила достатні правові основи інформаційної діяльності особи, суспільства і держави, проголосила політичний, економічний, ідеологічний плюралізм (багатоманітність) та заборону цензури. У ст. 34 Конституції України передбачено право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом — за своїм вибором.

У розв'язок її положень прийнято ряд законів про інформацію (за останні роки у галузі регулювання діяльності ЗМІ відбувся справжній законотворчий вибух: діяльність українських ЗМІ регулюється майже 300 нормативно-правовими акта-

ми, серед країн СНД Україна посідає чи не перше місце за кількістю вказаних актів).

Найголовнішими з інформаційних законів є: «Про інформацію» від 13.01.2011 р. [2], «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. [3], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. [4], «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. [5], «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» від 18.07.1997 р. [6], «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. [7], «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23.09.1997 р. [8], «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 р. [9], «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. [10].

Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 13 січня 2010 р. № 85-р схвалив Концепцію проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики» [11], в якій визначив, що необхідно удосконалити механізм регулювання процесу обміну інформацією, зокрема впровадити принцип партнерської взаємодії, що передбачає не тільки інформування населення, а і налагодження ефективного зворотного зв'язку, проведення відповідної роз'яснювальної роботи, встановлення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим існує нагальна потреба у розробленні основних засад державної комунікативної політики, впровадження стандартів інформаційного обміну між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, ЗМІ і громадськістю.

Інформаційне законодавство України у 2011 році було оновлено з прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації» та нової редакції Закону України «Про інформацію», які були прийняті 13 січня 2011 року Верховною

Радою України та набрали чинності 10 травня 2011 року.

Враховуючи особливе значення інформації у стосунках між органами влади та громадянами, розглянемо окремі положення цих законів. Відповідно до Закону України «Про інформацію» органи влади зобов'язані інформувати про свою діяльність та прийняті рішення. Стаття 6 Закону гарантує «створення механізму здійснення права на інформацію», встановлює відповідальність «за порушення законодавства про інформацію» та «здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію».

Основною метою Закону України «Про доступ до публічної інформації» є створення механізму реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Він містить перелік гарантій дотримання прав на надання публічної інформації, поетапний порядок доступу до неї, який забезпечується шляхом її оприлюднення у ЗМІ (в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом) та через надання інформації за запитом на інформацію. Переважним доступом до відкритої інформації відтепер користуються громадяни, яким ця інформація необхідна для виконання своїх професійних обов'язків, тобто журналісти (чого не було у старій редакції Закону). Так само, ст. 24 заборонено цензуру (якою є будь-яка вимога, спрямована до журналіста, засобу масової інформації, його засновника, видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання у будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації). Важливо, що законодавець відтепер розмежовує і забороняє «цензуру», «умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» та «втручання у професійну діяльність журналістів».

З ухваленням законів України «Про доступ до публічної інформації» та змін до Закону України «Про інформацію», органи державної влади і ЗМІ

взаємодіятимуть на таких принципах: 1) інформаційної відкритості державної влади, яка передбачає свободу доступу до інформації та наявність ефективних процедур його забезпечення; 2) активного інформування органами державної влади громадян про свою діяльність, не чекаючи відповідних запитів; 3) оприлюднення інформації, згідно з яким уся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає оприлюдненню; винятки дуже обмежені та їх слід обґрунтовувати; 4) спрощеної процедури доступу до інформації: інформаційні запити повинні опрацьовуватися протягом п'яти днів (лише в окремих випадках протягом 20 днів з належним обґрунтуванням); узаконено запити поштою, телефоном, факсом, електронною поштою) на вибір запитувача; 5) відкритості ухвалення рішень: розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати: інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси; нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), проекти рішень, що підлягають обговоренню; перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми і зразки документів, правила їх заповнення; інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси та іншу інформацію, передбачену ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 6) права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації у суді. Закріплені в законах принципи практично повністю відповідають міжнародно визнаним принципам інформаційної відкритості влади, хоча за результатом аналізу зазначених законів все ж нормативна база правового регулювання взаємовідносин державних органів, органів місцевого самоврядування зі ЗМІ потребує подальшого удосконалення.

Повною мірою реалізувати свої конституційні повноваження в царині державної інформаційної політики органам державної влади допомагає спеціально створений підрозділ органу

державної влади, що є щоденним провідником інформації про діяльність своєї організації. Відповідно до ст. 1 Закону «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» інформаційні служби органів державного управління — це структурні підрозділи цих органів, що виконують інформаційно-аналітичні функції та забезпечують зв'язки із засобами масової інформації та громадськістю. Тому на сьогодні діяльність служб зв'язків з громадськістю в державних установах є головним фактором ефективності оптимізації взаємодії органів державної влади і ЗМІ.

Щодо інших методів спілкування органів державної влади із ЗМІ, то останнім часом популярним стали «гарячі телефонні лінії», що організуються газетами й телекомпаніями за допомогою прес-служб. Добре, якщо прес-служби систематично готують для ЗМІ прес-релізи та інформаційні звіти про діяльність тієї чи іншої владної організації. Прес-служби все частіше починають практикувати нові медіа-техніки — відеорелізи та фоторелізи. Хоча найбільш поширеним засобом спілкування влади і ЗМІ залишаються прес-конференції і брифінги. Також добре зарекомендували себе зустрічі керівників органів влади з головними редакторами, видавцями, директорами ЗМІ, які організують не так для інформування, як для підтримки конструктивних стосунків між владою і ЗМІ.

Характеризуючи проблеми, які на сьогодні існують у взаємодії ЗМІ і органів державної влади, необхідно зазначити, що найхарактернішим способом обмеження свободи слова є перешкоджання журналістській діяльності у вигляді приховування чи замовчування інформації. На жаль, не всі чиновники усвідомлюють, що вони керують не для того, щоб панувати, а щоб надавати громаді послуги, і надання їй інформації — їхній обов'язок. Працівники ЗМІ не мають достатньо інформації, щоб об'єктивно оцінити й висвітлити ті чи інші події.

Одним із найпоширеніших засобів тиску на ЗМІ залишаються судові позови. Як правило, посадові особи мають претензії до ЗМІ, які критикують їхню діяльність або органи, які вони представляють. Головна ж мета таких позовів полягає не в спростуванні необ'єктивної інформації, а в закритті газети чи телерадіокомпанії шляхом висунення непомірної суми відшкодування моральних збитків.

Ще один прийом тиску на ЗМІ — упереджені перевірки, коли до них раптово виявляють «зацікавленість» податківці, пожежні та інші інспектори.

Неможливо заперечити факт існування в Україні політичної цензури, яка здійснюється різними методами: чи то усними розпорядженнями, чи відповідними документами інструктивного спрямування, що виходять із владних структур.

Контроль і обмеження сучасних українських ЗМІ особливо чітко можна простежити під час виборів. Лише окремим незалежним, тобто недержавним, мас-медіа вдається донести різні думки до аудиторії.

Журналісти теж бувають винні в тому, що немає належних партнерських стосунків з органами державної влади. Велика біда сучасної журналістики — падіння професіоналізму журналістів. Кодекс професійної етики українського журналіста визначає основні морально-етичні орієнтири, яких журналіст має дотримуватися при виконанні своїх професійних обов'язків з тим, щоб утверджувати добро і справедливість. Фахівці визначають сім основних стандартів журналістики — оперативність, точність, повнота, збалансованість, відокремлення фактів від коментарів, достовірність та простота. На жаль, на практиці деякі журналісти не завжди дотримуються принципів професійної етики.

На стосунки з органами державної влади впливає і те, що журналісти полюбляють критикувати владу, іноді безпідставно, щоб здобути дешеву популярність.

На думку М. Лашкіної, головною стратегією взаємовідносин органів державної влади і ЗМІ має стати прозорість діяльності органів державної влади та законодавчо прописана система їх взаємовідносин. Сьогодні ці пропозиції знову набувають актуальності, оскільки все частішими є нарікання з боку працівників ЗМІ, що влада не надає достовірної інформації та не реагує на критичні публікації і журналістські розслідування. У свою чергу, влада скаржиться на недостатність професіоналізму та моральності працівників ЗМІ і намагається ввести певні обмеження для акредитації журналістів [12, 237].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що сьогодні нові вимоги і нові виклики диктують і нові завдання. А тому запровадження стратегічних підходів у налагодженні суспільних комунікацій є одним з найважливіших завдань органів влади. Мова йде, зокрема, про налагодження ефективної взаємодії органів державної влади із ЗМІ з метою залучення широкої громадськості до процесів реалізації державної політики. Адже, як би ефективно не працювала влада, якими б впевненими та рішучими не були її кроки до нового та кращого життя, якщо про ці кроки нічого не знає громадськість, то ми не можемо говорити ні про розвиток демократизму, ні про відкритість, ні про прозорість у діяльності органів державної влади.

Перспективи подальшого розвитку досліджень у цьому напрямі, на нашу думку, полягають у: розв'язанні з наукової і практичної точки зору суперечності між формами та механізмами діяльності органів державної влади, які виконують функції зв'язків з мас-медіа в контексті реалізації їх спільного завдання — інформування суспільства, його культурного і соціального розвитку; дослідженні загальних закономірностей і принципів взаємодії органів державної влади і ЗМІ з урахуванням їх спільних цілей, принципів та цінностей.

Ключові слова: ЗМІ, державні органи України, принцип інформаційної відкритості влади, проблеми взаємодії

ЗМІ з державними органами України, методи спілкування ЗМІ з державними органами України.

Однією з основних складових демократизації системи державного управління є забезпечення відкритості та прозорості інститутів влади, створення умов для вільного доступу громадян до суспільно значущої інформації, що гарантує ефективність державного управління, вільний розвиток суспільства, становлення відповідального, патріотичного та активного громадянина. Тому важливим напрямом державної інформаційної політики України, зважаючи на те, що саме ЗМІ втілюють і репрезентують громадську думку, здійснюють функції спостерігача та контролера законодавчої, виконавчої й судової влади, має бути плідна взаємодія органів державної влади зі ЗМІ, створення сприятливих умов для їх розвитку та професійної діяльності.

Одной из основных составляющих демократизации системы государственного управления является обеспечение открытости и прозрачности институтов власти, создание условий для свободного доступа граждан к общественно значимой информации, что гарантирует эффективность государственного управления, свободное развитие общества, становление ответственного, патриотического и активного гражданина. Поэтому важным направлением государственной информационной политики Украины, несмотря на то, что именно СМИ олицетворяют и представляют общественное мнение, осуществляют функции наблюдателя и контролера законодательной, исполнительной и судебной власти, должно быть плодотворное взаимодействие органов государственной власти со СМИ, создание благоприятных условий для их развития и профессиональной деятельности.

One of the main components of democratic governance is to ensure open-

ness and transparency of government institutions, and creating conditions for free public access to socially important information that ensures the effectiveness of government, free society, becoming responsible, active and patriotic citizens. Therefore, an important area of public information policy of Ukraine, despite not something that mass media embody and represent public opinion, generating functions of observer and controller of the legislative, executive and judiciary, should be fruitful interaction of state bodies with the media, creating favorable conditions for their development and professional activities.

Література

1. Громадянин у пошуках інформації: українські реалії / упоряд.: І. Підлуська. С. Грочишна. — К.: Агентство «Україна», 2005. — 180 с.
2. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 32. — Ст. 313.
3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 32. — Ст. 314.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 1. — Ст. 1.
5. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 груд. 1993 р. № 3205-IV // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 10. — Ст. 43.
6. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 18 лип. 1997 р. № 485/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 45. — Ст. 284.
7. Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 13. — Ст. 83.
8. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 верес. 1997 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 49. — Ст. 299.
9. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 верес. 1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 50. — Ст. 302.
10. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9 січ. 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 12. — Ст. 102.
11. Про основні засади державної комунікативної політики: Концепція проекту Закону України, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січ. 2010 р. № 85-р // Урядовий кур'єр. — 2010. — № 25.
12. Лашкіна М. Взаємовідносини влади і ЗМІ: проблеми концентрації / М. Лашкіна // Матеріали науково-практичної конференції, 31 травня 2005 р. — Т. 1. — С. 237–238.